cum rezultă din catalogul editurii[1], la cele mai importante texte, cele care se predau în mod obişnuit în universităţi, colecţia îşi propune, pe cît se pare, să ofere un echivalent francez celebrelor „Oxford Classical Texts", elegante, uşor maniabile şi cu preţuri neprohibitive.

Textul ovidian apărut în 1971 (cu toată indicaţia diferită de pe pagina de titlu) reproduce întocmai, prin mijloace fotomecanice, pe cel al ediţiei din colecţia Universităţilor Franţei („Guillaume Budé", 1930). Prefaţa latină semnată A. J. este un rezumat al prefeţei, foarte succinte, de altfel, a lui H. Bornecque : condiţiile compunerii, ale editării antice, scucesul operei, principiile stabilirii textului.

Nu ne aparţine nouă să ne pronunţăm asupra şanselor pe succes ale acestei colecţii; pentru o copertă elegantă şi pentru o diferenţă de preţ destul de neînsemnată, parcă n-am fi înclinaţi să renunţăm la comentariul permanent pe care-l constituie o traducere, mai ales că nu ni se oferă nici texte noi şi nici numai cele care au reunit, la vremea primei apariţii, sufragiile elogioase ale criticii.

I. Fischer

PLINE L'ANCIEN, *Histoire Naturelle, livre XXXII*. Texte établi, traduit et commenté par E. de Saint-Denis, Paris, Les Belles Lettres, 1966, 149 p.

Editarea cărţii a 32-a a Istoriei Naturale, consacrată remediilor obţinute din animalele acvatice, a fost încredinţată specialistului necontestat al acestui domeniu, autorul cunoscutei lucrări *Le vocabulaire des animaux marins en latin classique* (Paris, 1947)[1].

Planul este analog cu cel al volumelor apărute anterior : o succintă prefaţă (p. 7—14), textul şi traducerea (p. 15—76, duble, cu excepţia tablei de materii), un comentariu, la care trimit cifrele din cuprinsul traducerii (p. 79—135) şi un indice *nominum et rerum* (nume proprii, vocabularul bolilor şi remediilor, al animalelor şi plantelor, p. 139—147).

Prefaţa prezintă planul (mai bine zis dezordinea fişelor) cărţii a 32-a : Pliniu, abătîndu-se de la subiectul pe care şi-l propusese iniţial, aduce, în primele 43 de paragrafe, completări cărţii a 9-a, nu fără a se lăsa ispitit de particularităţile neobişnuite ale unor animale (peşti care opresc sau scufundă navele, curiozităţi extrase din *Halieuticele* lui Ovidiu, nu totdeauna corect înţelese, în graba fişării). Nici cînd revine la subiect şi încearcă să claseze materia după criteriul maladiilor, planul nu este totdeauna clar şi consecvent (E. de Saint-Denis încearcă să întrevadă o ordine posibilă : maladiile par a fi înşirate de la cap la picioare). Dar interesul cărţii a 32-a nu constă în informaţiile pe care le oferă sau în digresiunile anecdotice sau retorice (foarte rare, cu excepţia unor exclamaţii din paragrafele iniţiale : *Heu uanitas humana, cum rostra illa aere ferroque ad ictus armata semipedalis inhibere possit ac tenere deuincta pisciculus!*, 3), ci în terminologia medicală, farmaceutică şi ihtiologică pe care o conţine ; scopul pe care şi-l propune editorul este să clarifice, în măsura posibilului, valoarea termenilor şi să prezinte, pe această bază, o traducere cît mai corectă. În acest scop s-a servit de textele medicilor latini în special de posibilităţile de comparare cu Celsus şi Dioscorides Latinus, ceea ce a dus la numeroase rectificări ale unor interpretări propuse anterior (mai ales în lista maladiilor alcătuită de W.S.H. Jones la sfîrşitul ediţiei sale a lui Pliniu din colecţia Lœb, şi în indexul numelor de peşti elaborată de E. H. Warmington pentru aceeaşi ediţie).

---

[1] „Cette collection comportera une cinquantaine de titres".

[1] E. de Saint-Denis a editat în corpusul plinian al Colecţiei Budé şi cărţile a IX-a, a X-a şi urmează să pregătească pe a XXXVII-a.

Editorul semnalează de asemenea interesul arheologic al cărţii : răspîndirea geografică şi folosirea practică a coralului pot fi studiate şi în raport cu informaţiile date de paragrafele 21—24.

În stabilirea textului, ale cărei principii sînt expuse în prefaţă (p. 13—14), editorul, ca şi ceilalţi colaboratori ai echipei, renunţă la cele mai multe din conjecturile lui Mayhoff, căutînd să se apropie în cît mai mare măsură de tradiţia manuscrisă ; cea mai mare importanţă o acordă ms. Bambergensis (*B*) din sec. X şi corectorilor săi : „L'examen minutieux de *B*, B^1 B^2 montre donc qu'il faut s'écarter le moins possible du *Bambergensis* et n'adopter les leçons des *recentiores* qu'en cas de nécessité absolue". Consecinţa e că „notre texte est plus conservateur, si bien qu'il est plus proche de l'édition Jan que de l'édition Mayhoff" (p. 14).

Examinînd textul lui E. de Saint-Denis, constatăm că a urmat cu consecvenţă, dar fără rigiditate, principiile expuse. Editorul nu oferă decît o singură conjectură personală :

119 : *tum cancrorum fluuiatilium cinere putant utendum cum cera et adipe ursino* : *cum* ... codd., Jan, *item* Mayhoff, deleuit Jones. Într-adevăr, *cum* al manuscriselor nu oferă un sens prea clar (decît dacă atribuim grabei lui Plinius construcţia *cum... cinere*, menţinută şi după ce autorul s-a decis să folosească verbul *utendum*) ; desigur că, dacă nu recurgem la rectificarea radicală propusă de Jones, *tum* este preferabil lui *item*, nejustificat paleografic.

În ceea ce priveşte fidelitatea faţă de lecţiunile manuscriselor în general şi faţă de cele ale lui *B* în special, trebuie observat că E. de Saint-Denis acordă adesea preferinţă unor manuscrise diferite de *B*, dar aproape contemporane cu acesta (Leidensis Vossianus, *V*, din secolul al XI-lea, Florentinus Riccardianus, *R*, din sec. X—XI, Leidensis Lipsii, *F*, sec. XI, Parisinus *E*, sec. X—XI etc.), chiar şi în unele situaţii în care lecţiunea lui *B* este cea adoptată de alţi editori [2]. Conjecturile predecesorilor, inclusiv ale lui Mayhoff, sînt uneori acceptate, chiar dacă în favoarea conservării lecţiunii manuscriselor se pronunţă alţi editori, în special Jan [3].

Aparatul critic este în principiu pozitiv, dar simplificat (excesiv, după părerea noastră). Deşi manuscrisele luate în considerare sînt puţin numeroase şi în majoritate vechi (dintre cele recente, Parisinus 6797, *d*, din sec. XIII, prezintă interes, deoarece conţine numeroase lecţiuni ale vechii vulgate), nu ne sînt oferite toate variantele, aparatul rezumîndu-se uneori exclusiv la lecţiunile lui *B* (25 : *galeos* B : *galenos* B^1 ; *mustela* B : *-lae* B^1 ; 27 : *folliculos* B^1 : *folliculis* B etc.).

Comentariul, ca şi în celelalte volume ale seriei, are ca scop, pe lîngă identificarea animalelor, a bolilor, a numelor geografice etc., să argumenteze adoptarea unor lecţiuni, să aducă în discuţie textele paralele din alţi autori, să justifice traducerea unor pasaje, să raporteze datele oferite de Pliniu la stadiul antic şi actual al zoologiei şi medicinei.

Cititorul comentariului nu poate să nu descopere, îndărătul dezbaterilor erudite, surîsul ironic al autorului apreciatelor *Essais sur le rire et le sourire des Latins*. Pliniu, savantul sever şi livresc pe care îl cunoaştem, ne apare astfel în inedita şi savuroasa ipostază a unui „menteur du Midi" din romanele lui Daudet, transmiţător de „remèdes de bonne femme" şi colportor de „galéjades" (p. 85, 89, 97, 102) [4].

---

[2] Cîteva exemple : 1 : *sui* RVd, Jan, Mayhoff : *sua* B, Sillig ; 6 : *contineri* VRdT, Jan : *-re* B, Mayhoff ; 56 : *corpore* d, Jan : *-ris* B V, Mayhoff, Jones ; 130 : *inposito* T, Sillig, Mayhoff, Jones : *-tum* BVR, Jan ; 141 : *Cyprii* R : *Cypri* BV, ueteres ; 150 : *et nigerrimi* VR, Jan : *et in his nigerrimi* B, Mayhoff, Jones.

[3] Cîteva exemple : 47 : *poto* Mayhoff : *toti* B, *toto* cett., Jan, Jones ; 83 : *hac* Mayhoff, Jones : *haec* B, *ac* cett., Jan ; 107 : *ad uerendorum pusulas* Mayhoff : *uerendorum pusulas* codd., Jan ; 111 : *subacto* Mayhoff, Jones :*-ti* codd., Jan ; 142 : *intellegatur* Mayhoff, Jones : *-gantur* codd., Jan.

[4] Autorul citează, cu surîzătoare complezenţă, pasaje din lucrarea altui meridional, J. Cotte, *Poissons et animaux aquatiques au temps de Pline*, Paris, 1944, sau îşi mărturiseşte, pe acelaşi ton, sursele privind farmacopeea contemporană : „et les pharmaciens d'aujourd'hui vendent pour les coquelucheux un sirop qui n'est, m'assure un ami médecin, que bave d'escargot !" (p. 112).

În rezumat, o ediţie serioasă şi originală, care face cinste seriei conduse de A. Ernout, „notre vaillant directeur de l'équipe plinienne" (p. 13).

I. Fischer

RVFI EPHESII *Quaestiones medicinales*, edidit Hans Gärtner, Leipzig, Teubner, 1970, XII + 32 p. (Bibliotheca Teubneriana).

Prin acest volum, Bibliotheca Teubneriana ne pune la dispoziţie micul tratat Ἰατρικὰ Ἐρωτήματα al lui Rufus din Efes, cunoscut medic din vremea lui Traian. Spre deosebire de alţi autori antici, Rufus din Efes s-a bucurat tîrziu de atenţia filologilor. Abia în 1879 C. Daremberg colaţionează manuscrisele, dînd la iveală o ediţie a textului însoţită de o introducere şi de o primă traducere în limba franceză [1]. Recent, Hans Gärtner s-a oprit şi el asupra aceluiaşi autor, consacrîndu-i volumul al patrulea din *Corpus Medicorum Graecorum* [2].

Noua ediţie pe care ne-am propus să o prezentăm aici este o adaptare la principiile colecţiei Teubner a textului din *Corpus Medicorum Graecorum*.

Istoria textului este prezentată în prefaţa volumului. C. Daremberg folosise pentru ediţia sa cele două manuscrise existente ale textului lui Rufus din Efes: Codex Parisinus Supp. Gr. 637, notat cu sigla M şi Codex Vindobonensis Med. Gr. 8, notat cu sigla V, ambele datînd din secolul XV. Daremberg le-a colaţionat cu grijă *ita ut posteris nihil nisi frustula quaedam addenda uel corrigenda relinqueret* (cf. p. V). Cu toate acestea, Hans Gärtner recolaţionează manuscrisele, ajungînd la concluzia că ms. Parisinus este anterior celui Vindobonensis, care se dovedeşte a fi numai o copie a primului (p. VII). Prin urmare, în noua sa ediţie, Hans Gärtner exclude manuscrisul V, bazîndu-se doar pe M. Tot în prefaţă, editorul dă o listă completă a erorilor ortografice, care abundă în ms. M. Iată cîteva exemple:

ει în loc de η: 4,1 μάθης εἰ
ει în loc de ι: 10,9 ἀπορεία
ει în loc de οι: 9,10 παραλέλειπε
οι în loc de ει: 1,10 οἰκότα
οι în loc de η: 16,13 τοῖς
ι în loc de υ: 12,4 κρίπτεται
ι în loc de οι: 9,27 ὁμίαν etc.
ο şi ω se confundă: 3,12 şi 8,14 τὸ pentru τῷ;
8,9 τὸν πόνον (pentru G. pl.) etc.
λ, ρ, σ, τ notează deseori λλ, ρρ, σσ, ττ:
7,24 συλογίζεσθαι
2,13 θαρῶν
15,5 ἐπύρεσε
9,27 πέτοντι etc.
ρρ, σσ, pentru ρ, σ:
14,18 ἀρράβων
9,25 μασσομένω etc.

[1] *Oeuvres de Rufus d'Ephèse*, Texte collationné sur les manuscrits, traduit pour la première fois en Français, avec une Introduction. Publication commencée par le Dr.C. Daremberg, continuée par Ch. Émile Ruelle, Paris, 1879 [retip. Amsterdam, 1963].

[2] Rufus von Ephesos, *Die Fragen des Arztes an den Kranken*, Herausgegeben, übersetzt und erläutert von Hans Gärtner, Berlin, 1962.